

نگاهی جامعه شناختی به مصرف موسیقی

تفسیر جهان اجتماعی با صدا

یادداشت

علیرضا سپهوند

روزنامه نگار موسیقی

جامعه‌شناسی موسیقی شاخه‌ای از جامعه‌شناسی است که به بررسی روابط متقابل میان موسیقی و جامعه می‌پردازد؛ اینکه موسیقی چگونه از بسترهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تأثیر می‌گیرد و در عین حال چگونه بر شکل‌گیری هویت‌ها، روابط اجتماعی، سبک‌های زندگی و ساختار قدرت اثرگذار است. موسیقی تنها مجموعه‌ای از اصوات نیست؛ بلکه رسانه‌ای است که معنا، احساس، تجربه و حتی مقاومت را منتقل می‌کند. از این منظر، مطالعه موسیقی در سطحی اجتماعی، امکان فهم عمیق‌تری از جامعه و نیروهای درون آن را فراهم می‌آورد.

اولین نکته در جامعه‌شناسی موسیقی این است که موسیقی پدیده‌ای اجتماعی است و نمی‌توان آن را جدا از زمینه اجتماعی‌اش فهمید. هر سبک موسیقی در بستر تاریخی، طبقاتی و فرهنگی خاصی شکل می‌گیرد؛ مثلاً موسیقی کلاسیک غربی محصول ساختارهای اشرافی و نهادهای درباری و کلیسایی بوده، درحالی‌که بلوز در دل تجربه سیاه‌پوستان رنج‌دیده آمریکا از بردگی و تبعیض نژادی‌زاده شده است. موسیقی رپ و هیپ‌هاپ نیز نه‌تنها یک سبک هنری که نوعی کنش اجتماعی محسوب می‌شود. این مثال‌ها نشان می‌دهد که موسیقی نه فقط بازتاب جامعه، بلکه نوعی روایت اجتماعی است.

نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی موسیقی، همچون ماکس وبر، تئودور آدورنو، هاروارد بکر و پی‌یر بوردیو، هریک با رویکردی خاص به نقش موسیقی

مطالعه

موسیقی نه‌تنها ما را با زیبایی‌های هنری آشنا می‌کند، بلکه امکان مشاهده ساختارهای اجتماعی و نیروهای پنهان در دل جامعه را فراهم می‌آورد

محبوب خود نوعی جهان‌بینی و نظام ارزشی را بازتاب می‌کند. شکل‌گیری فرهنگی بررسی کرد و نشان داد چگونه توسعه موسیقی غربی با فرایند عقلانی‌شدن در جوامع مدرن هماهنگ بوده است. آدورنو، فیلسوف مکتب فرانکفورت، نگاه انتقادی‌تری داشت و موسیقی صنعتی‌شده را بخشی از «صنعت» فرهنگ می‌دانست که در آن هنر به کالا تبدیل می‌شود و توان انتقادی‌اش را از دست می‌دهد. بوردیو، موسیقی را در چهارچوب مفهوم عقلانی‌شدن تحلیل کرد و توضیح داد که سلیقه موسیقایی افراد به میزان برخورداری‌شان از منابع فرهنگی و موقعیت طبقاتی مرتبط است؛ به این معنا که ذوق هنری نه امری طبیعی بلکه حاصل اجتماعی‌شدن است. یکی از پرسش‌های مهم این رشته، رابطه موسیقی و هویت است. موسیقی ابزاری نیرومند برای شکل‌گیری هویت فردی و جمعی به شمار می‌رود. نوجوانان و جوانان اغلب از سبک موسیقی برای تمایزگذاری با نسل‌های پیشین، گروه‌بندی اجتماعی و بیان احساسات استفاده می‌کنند. برای نمونه، طرفداران راک، رپ، متال یا موسیقی سنتی هر کدام از طریق سبک

ابزار اعتراض و تغییر اجتماعی نیز باشد. ترانه‌های اعتراضی، موسیقی‌های سیاسی و ژانرهایی که از دل تجربه‌های زیسته تبعیض یا نابرابری سربرآورده‌اند، همگی نقش مهمی در برانگیختن آگاهی جمعی داشته‌اند. از موسیقی‌های اعتراضی در کشورهای مختلف تا رپ قادر است احساسات فروخورده را بیان و منتقل کند. در بسیاری از جنبش‌ها، موسیقی نه‌تنها همراه حرکت اجتماعی بلکه از موتورهای محرک آن بوده است. یکی دیگر از محورهای مهم جامعه‌شناسی موسیقی، اقتصاد سیاسی موسیقی است. در جهان امروز، موسیقی تنها هنر نیست؛ صنعت عظیمی است با سرمایه‌گذاری‌ها، شبکه‌های توزیع، کنسرت‌ها، استریمینگ و الگوریتم‌های پلتفرم‌ها. اعمال قدرت شرکت‌های بزرگ موسیقی و الگوریتم‌های پلتفرم‌هایی مثل اسپاتیفای یا یوتیوب، در تعیین موارد محبوب یا «وایرال»، بحث‌های مهمی از منظر جامعه‌شناختی ایجاد کرده است. این پرسش مطرح می‌شود که آیا سلیقه موسیقایی مردم نتیجه انتخاب آزادانه است یا محصول هدایت پنهان و سازکارهای بازاری و رسانه‌ای. همچنین، مسأله حذف گروه‌های حاشیه‌ای از بازار رسمی موسیقی یا کمبود فرصت‌های برابر برای هنرمندان از طبقات فرودست از مباحث این حوزه است.

مطالعه این فرآیندها نشان می‌دهد موسیقی چگونه بازناب دهنده و بازتولیدکننده نابرابری‌های اجتماعی است. در زمینه جهانی‌شدن موسیقی، جامعه‌شناسی موسیقی بررسی می‌کند که چگونه جریان‌های فرهنگی فرامرزی شکل می‌گیرند. موسیقی پاپ کره‌ای (K-pop)، رگتون لاتین، یا تلفیق موسیقی سنتی با الکترونیک نمونه‌هایی هستند از پیوند فرهنگ‌ها در عصر جدید. جهانی‌شدن موجب تبادل و ترکیب سبک‌ها شده اما درعین حال نگرانی‌هایی درباره از بین رفتن تنوع فرهنگی، تسلط فرهنگ‌های قدرتمند و کالایی‌شدن موسیقی بومی ایجاد کرده است.

در نهایت، جامعه‌شناسی موسیقی نشان می‌دهد موسیقی عرصه‌ای است که در آن معنا، قدرت، هویت و تجربه‌های انسانی با هم گره می‌خورند. موسیقی زبان ناپیدای جامعه است؛ زبانی که از طریق آن می‌توان تاریخ، رنج‌ها، شادی‌ها، مقاومت‌ها و امیدهای یک ملت را شنید. از این رو، مطالعه موسیقی نه‌تنها ما را با زیبایی‌های هنری آشنا می‌کند، بلکه امکان مشاهده ساختارهای اجتماعی و نیروهای پنهان در دل جامعه را فراهم می‌آورد. جامعه‌شناسی موسیقی به ما می‌آموزد که شنیدن، تنها دریافت صدا نیست؛ بلکه فرایند فهم و تفسیر جهان اجتماعی است.

اخبار

یک اثر تازه از علیرضا مشایخی

اثر جدید علیرضا مشایخی با اجرای دونواری امیرحسین رثوفی و حمید فروزان (دونو تایی) منتشر شد. این اثر در یک نشست و بدون ویرایش‌های دیجیتال توسط این دونت در سال ۱۳۹۸ اجرا و ضبط شده که اکنون در دسترس علاقه‌مندان و مخاطبان موسیقی معاصر ایرانی قرار گرفته است. شکل‌گیری «دونو تایی» حاصل همنشینی و همفکری دوران دانشجویی امیرحسین رثوفی و حمید فروزان در دانشکده موسیقی دانشگاه هنر تهران در سال ۱۳۸۹ است. / **ایران**

همکاری صابر ابر و مسعود کرامتی در «دانه‌های انگور»

صابر ابر و مسعود کرامتی در فیلم اجتماعی «دانه‌های انگور» به کارگردانی ابراهیم ابراهیمیان و تهیه‌کنندگی سید ابراهیم عامریان به ایشای نقش می‌پردازند. رضا عطاران، نوید محمدزاده، مهرداد صدیقیان، باتنساء پناهی‌ها، گلاره عباسی و پردیس پورعابدینی دیگر بازیگران این فیلم هستند. «دانه‌های انگور» یکی از پرچهره‌ترین تولیدات اجتماعی امسال است. نویسندگان این فیلم سسینمایی ابراهیم ابراهیمیان و محمدعلی حسینی هستند. / **مه‌ر**

تصویر «بهنام تشکر» در نقش کارآگاه علوی

از نخستین تصویر بهنام تشکر در فصل سوم مجموعه «کارآگاه علوی» به کارگردانی سید جمال سیدحاتمی و تهیه‌کنندگی پرویز امیری رونمایی شد. فیلمبرداری فصل سوم مجموعه «کارآگاه علوی» با بازی بهنام تشکر در نقش کارآگاه علوی (برادرزاده کارآگاه علوی مجموعه اول و دوم) از حدود یک ماه پیش در شهرک سینمایی غزالی آغاز و تاکنون بخش‌هایی از این مجموعه فیلمبرداری شده است. در این مجموعه قسمتی که از محصولات جدید و پربازیکر سیمافیلیم است، همچنین رسول نقوی، مرتضی اسماعیل‌کاشی و کیوان ساکت‌اف در نقش دیگر کارآگاهان حضور دارند. مجموعه کارآگاه علوی ۳ که فیلمنامه آن را حسن هدایت نگارش کرده، برای پخش در سال ۱۴۰۵ آماده می‌شود. احمد نجفی، رامین ناصر نصیر، قربان نجفی، سوگل طهماسبی، ملیا امامی، رویا مریعلی و نسیم ادبی و... در این مجموعه تلویزیونی مقابل دوربین رفته‌اند. / **مه‌ر**

نسل زد و سبک موسیقایی

ضرورت گفتمانگ

یادداشت

رضا مهدوی

کارشناس و منتقد موسیقی

شرایط حال حاضر تغییرکرده وبه گونه‌ای دیگر است، براین اساس ضرورت دارد با پدیده‌های نو و پدیده‌هایی که از گذشته نو بوده و در گذر زمان نیز به گونه جلوه می‌کند، رفتارهای منطقی صورت بپذیرد. با توجه به مسئولیت‌هایی که طی این سال‌ها برعهده داشتیم، بارها و بارها به موسیقی رپ و معرفی و اجرای آن در جشنواره‌های بین‌المللی موسیقی فجر و همچنین تولیدات آن تأکید می‌کردم اما متأسفانه اتفاق جدی صورت نگرفت. البته الزاماتی در اجرای آن وجود دارد که ضرورت دارد رعایت شود. نخست اینکه بیان اعتراضی جشن متعلق به جهان غرب افسارسیخته است، بنابراین رعایت یک سری اصول اخلاقی لازم است. حتی می‌توان ترانه‌ها را براساس بحر طویل که مداحان قدیم می‌خواندند، سرایید و خواند. نکته دیگر حفظ فرم و شکل است. درواقع به لحاظ محتوایی باید از ترانه‌های انتقادی اجتماعی بهره گرفت که سازنده باشد و در آن از ادبیات مخرب و بی‌اخلاقی و فحاشی استفاده نشود. البته در این یک دهه اخیر نمونه‌هایی از تولیدات موسیقی رپ در برخی از سرریال‌ها و برنامه‌ها جسته گریخته ساخته و شنیده شده است. نکته دیگر اینکه موسیقی رپ می‌تواند در

قالب یک جشنواره ویژه موسیقی پاپ و تلفیقی ورود پیدا کند اما متأسفانه هیچ یک از این اتفاقات صورت نگرفته است. لازم به ذکر است درحال حاضر فضای تولیدات هنری به گونه‌ای شده است که اغلب آثار موسیقایی مانند موسیقی رپ در بسترهای مجازی و در برنامه‌های کاربردی راه پیدا کرده‌اند و خط‌شکنی‌هایی انجام گرفته است. شاید هم جای مناسب این گونه (ژانر) موسیقی همین برنامه‌ها باشد تا بسترهای رسمی.

براین اساس، براین نظرم زمان آن فرا رسیده که متولیان امر به این گونه موسیقی هم بپردازند و آن را در ریل اجراها و تولیدات موسیقی قرار دهند و در این زمینه الگوسازی و نمونه‌آفرینی کنند. طبیعی است که هر موسیقی رپی در کشورمان قابل اجرا و شنیده شدن نیست و تولید در این زمینه باید مبتنی بر فرهنگ خانواده ایرانی صورت بگیرد. البته به لحاظ فرم و شکل می‌تواند براساس محتوای روز جامعه یا براساس گویش‌ها و زبان‌های مختلف اقوام ایرانی تولید شود تا جذابیت بیشتری داشته باشد و البته هراس انگیز و بیمناک هم نباشد.

بایستی بگویم موسیقی نیاز به حمایت دارد، پروژه تولیداتی که نسل امروز به دنبال آن هستند، بنابراین ضرورت دارد دولت، رسانه‌ها و متولیان امر و بالادستی نسبت به این موضوع طفره نرود چرا که جوانان کار خودشان را می‌کنند و همین اکنون هم درحال تولید این نوع موسیقی‌ها هستند بنابراین اگر این گونه موسیقی‌ها به‌صورت زیرزمینی رشد کنند، به همان میزان

زمان آن فرا رسیده که متولیان امر به این گونه موسیقی هم بپردازند و آن را در ریل اجراها و تولیدات موسیقی قرار دهند و در این زمینه الگوسازی و نمونه‌آفرینی کنند

خطرناک‌تر خواهند بود. براین اساس بهتر است کمی منطقی‌تر به این موضوع نگاه کرد تا بتوان نگاه و اعتماد تازه واردها و حتی کهنه‌کاران را هم جلب کنیم و در ادامه شاهد تولیدات خوبی در این زمینه باشیم. به گونه‌ای که فستیوال‌های رقابتی هم در این زمینه برگزار شود و حتی در برنامه‌های رسمی و غیررسمی یا جنگ‌های تلویزیونی و یا حتی اعیاد رسمی از این موسیقی بهره برده شود. اهل فن براین نظرند، رپ موسیقی نیست و گونه یا ژانر محسوب نمی‌شود. سال‌ها پیش در فرهنگستان زبان و ادب عنوان اصطلاح «گفتاورد» مطرح شد و من بعدها تأکید داشتیم به جای این اصطلاح بهتر است از «گفتاورد» استفاده شود. به این دلیل که این گونه موسیقی از یک کلام آهنگین درونی برخوردار است، مانند آکاپلا یا ووکالا یا مانند اشعار تغزلی حافظ، سعدی، مولوی و... بدین معنا که موسیقی با خود کلام همراه است و آهنگساز تنها براساس اوزان شعری و صنایع ادبی موسیقی آن را استخراج می‌کنند. در پایان باید بگویم فراموش نکنیم در عصر تکنولوژی زندگی می‌کنیم و همین امر موجب شده نسل Z در بسترهای مجازی چون اینستاگرام، موسیقی‌های یک دقیقه‌ای منتشر کنند که شاید برای دهه‌ها قبل قابل درک و احساس نباشد اما درحال حاضر سرعت و تصویر به گونه‌ای شده است که محتوا را هم به چالش می‌کشد. به هر رو رپ به نوعی موسیقی اجتماعی است اما می‌تواند با ترانه‌هایی به نوعی سازنده و الگوساز همراه باشد.

اولین نمایشگاه توان‌های صادراتی ایران - خوزستان

با حضور بازرگانان و هیئت‌های تجاری خارجی و داخلی

EXP 2026 KHUZESTAN

The 1st Exhibition of Iran's Export Capabilities – Khuzestan Expo 2026

المعرض الاول للقدرة التصديرية في إيران – اكسبو خوزستان

15 Feb - 21 Feb 2026

04 - 06 February 2026

15 Feb - 21 Feb

Anvaz, Khuzestan, Iran.

International Permanent Fairground

المكان: معرض خوزستان الدولي، مدينة الأنواز، إيران

التاريخ: 4 إلى 6 فبراير 2026

من الساعة: 15 إلى 21

مجل دایمی نمایشگاه‌های بین‌المللی خوزستان

ایران، خوزستان، آنواز.

ساعت بازدید: ۱۵ الی ۲۱

۱۵ لغات ۱۷ بهمن‌ماه ۱۴۰۴

جهت هماهنگی با شماره‌های ذیل تماس حاصل فرمایید:

تلفن: ۰۹۸۳۲۳۲۳۲۳۲۳۲۳ | فاکس: ۰۹۸-۶۱۲۳۳۳۳۳۳۳۳ | همدان: ۰۹۸۳۲۳۲۳۲۳۲۳۲۳۲۳